

УДК 336.71:65.012.32

Христофорова О.М.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та бізнесу
Університету банківської справи
Харківського навчально-наукового інституту

Приходько І.С.
студент
Університету банківської справи
Харківського навчально-наукового інституту

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕНТНОЮ ПОЛІТИКОЮ БАНКУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

FEATURES OF THE BANK INTEREST MANAGEMENT POLICY IN THE ECONOMIC CRISIS

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено сутність процентної політики банку та основні принципи її формування. Проаналізовано особливості управління процентною політикою в сучасних умовах на прикладі українських банків. Виявлено зв'язки між рівнем відсоткових ставок та факторами, що впливають на формування процентної політики. Наведено шляхи вдосконалення процентної політики українських банків для підвищення рентабельності кожної фінансової установи та банківської системи в цілому.

Ключові слова: процентна політика, банківська установа, облікова ставка, відсоток, маржа, кредитні операції, депозитні операції.

АННОТАЦИЯ

В статье исследована сущность процентной политики банка и основные принципы ее формирования. Проанализированы особенности управления процентной политикой в современных условиях на примере украинских банков. Выявлены связи между уровнем процентных ставок и факторами, влияющими на формирование процентной политики. Приведены пути совершенствования процентной политики украинских банков с целью повышения рентабельности каждого финансового учреждения и банковской системы в целом.

Ключевые слова: процентная политика, банковское учреждение, учетная ставка, процент, маржа, кредитные операции, депозитные операции.

ANNOTATION

In the article the essence of the bank's interest rate policy and the basic principles of its formation were investigated. The author analyzed the features of interest management policy of Ukrainian banks under present conditions. The relationships between the level of interest rates and the factors which affect on the interest rate policy were described. The author presented ways to improve the interest rate policy of the Ukrainian banks for increasing the profitability of each of the financial institutions and the banking system as a whole.

Keywords: interest rate policy, banking institution, the discount rate, the percentage margin, credit transactions, deposit transactions.

Постановка проблеми. Сьогодні банківський сектор України гостро відчуває вплив системної кризи, про що свідчать збитковість банківської системи, масове закриття неплатоспроможних банків, накопичення фінансовими установами проблемних активів, утрата банками депозитів та недовіра клієнтів. Ключовим завданням банківської установи є збільшення прибутків за рахунок залучення нових депозитів та формування збалансованого портфелю активів. Необ-

хідною умовою для виконання цього завдання є проведення банком ефективної процентної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти цієї проблеми було висвітлено в наукових працях економістів та вчених П. Роуза, Л. Батракової, О. Васюренка, О. Лаврушина, Л. Кіндрацької, В. Вітлінського, Г. Панової, В. Міщенко та ін. Але чимало особливостей формування та дії процентної політики залишаються недостатньо висвітленими. Зокрема, малодослідженим є питання впливу кризових явищ на проведення та ефективність процентної політики банків. Цим визначився вибір теми, а також мета і завдання виконаного дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей формування та реалізації процентної політики банків в Україні в умовах фінансової кризи, а також визначенні її ефективності на прикладі наявних банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Через напружену економічну ситуацію та підвищення конкуренції в банківському секторі комерційні банки змушені використовувати всі сучасні методи для якісного управління і збільшення прибутковості своєї діяльності. Здійснення ефективної процентної політики є важливою складовою частиною загальної стратегії кредитної установи, оскільки процентні доходи є головним джерелом прибутку банку.

Як правило, розробляючи свою процентну політику, банк зумовлює загальні підходи в ціноутворенні на послуги, які він надає, а також розраховує процентні ставки по кредитах і депозитах на певний період часу. Втілення процентної політики на практиці дає змогу отримати орієнтири в ціноутворенні на деякий період, узгодити інші напрями банківського менеджменту в частині управління доходами і витратами, що в кінцевому підсумку забезпечує ефективну діяльність кредитної установи в цілому.

Отже, процентна політика – сукупність стратегічних заходів, спрямованих на встановлення оптимальних ставок позичкового процента, для

забезпечення ліквідності, прибутковості та сталого розвитку банку.

Основні види процентної політики, які здійснюються комерційним банком, представлено на рис. 1.

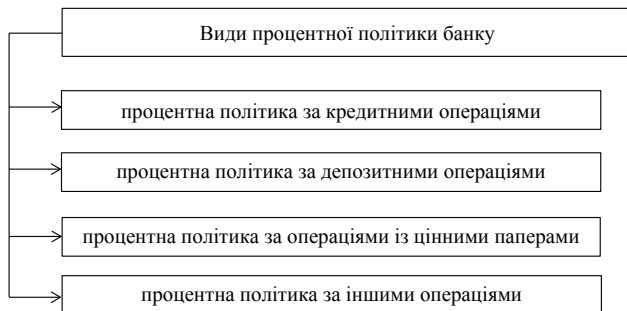

Рис. 1. Види процентної політики банку

Етапи формування процентної політики:

- постановка цілей;
- визначення порядку прийняття рішень щодо встановлення та перегляду процентних ставок по активних і пасивних операціях банку;
- встановлення максимальних і мінімальних, штрафних та пільгових процентних ставок за банківськими операціями, принципів і критеріїв їх диференціації;
- призначення підрозділу банку, відповідального за оцінку процентного ризику;
- вибір та затвердження методів, які застосовуються банком для оцінки процентного ризику;
- визначення інструментарію, що застосовується для обмеження процентного ризику;
- організація моніторингу процентного ризику [1, с. 600].

На формування процентної політики банку можуть впливати як зовнішні, так і внутрішні фактори. До зовнішніх можна віднести:

- ринкову кон'юнктуру;
- рівень інфляції, облікову ставку НБУ;
- цінову політику банків-конкурентів;
- попит на банківські продукти та ін.

Внутрішніми чинниками можуть бути стратегічні цілі банківської установи, фінансовий стан банку, забезпеченість коштами та ризиковість активів [2].

На сучасному етапі під час формування своєї процентної політики комерційні банки виходять із таких принципів:

- процентні ставки за залученими коштами мають бути меншими, ніж за наданими кредитами;
- рівень відсоткових ставок залежить від облікової політики НБУ;
- вартість позичкових коштів залежить від строку надання та комерційного ризику [3, с. 4].

Таким чином, для ефективної діяльності банку процентний спред має бути завжди позитивним значенням, що можна прослідкувати в динаміці середньозважених ставок за кредитами та депозитами. При цьому різниця між

відсотками може коливатися залежно від ринкової кон'юнктури. Так, з 2008 по 2009 р. процентні ставки за депозитами зросли на 4,1%, а за кредитами – на 2,3%. Це було зумовлено зменшенням потреби в кредитах в умовах кризової ситуації та впливом заощаджень населення, через що банкам довелося змінити свою процентну політику в бік зменшення маржі від фінансових операцій. Навпаки, з 2014 р. процентний спред банків почав зростати через випереджаюче зростання вартості кредитів над подорожчанням депозитів (рис. 2). Це пояснюється інфляційними процесами, які збільшують ризиковість строкових операцій.

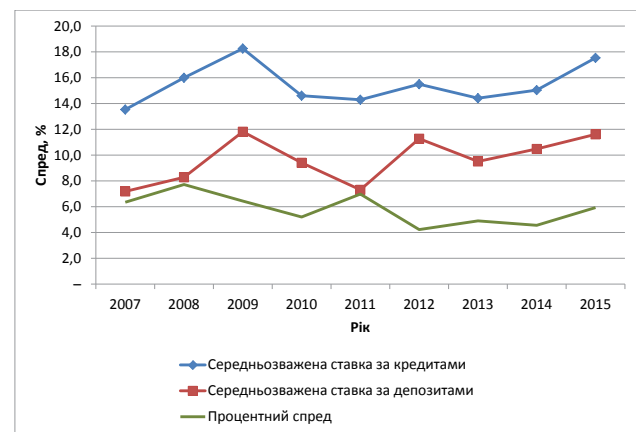

Рис. 2. Процентний спред комерційних банків
Джерело: складено за даними [4]

Облікова ставка НБУ також впливає на рішення банку підняти або знизити позичковий відсоток. Чим вища облікова ставка, тим дорожчі для банку кредити НБУ, що вимагає збільшення ставки за кредитами клієнтам. Але цей вплив не є миттєвим і вимагає деякого часу на реакцію банківського сектора на зміни. Наприклад, НБУ почав поступово знижувати облікову ставку з березня 2016 р., але зниження середньозваженої ставки за кредитами відбулося лише у червні. У результаті в 2016 р. облікова ставка знизилася з 22% до 16%, а ставки за

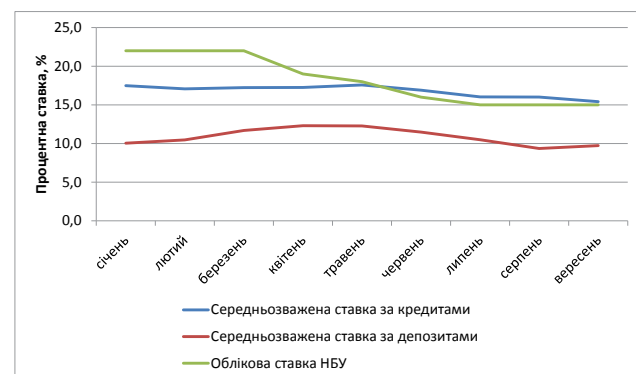

Рис. 3. Динаміка середньозважених відсоткових ставок у 2016 р.
Джерело: складено за даними [4]

кредитами в середньому – з 17,6% до 15,4%, що доводить вплив монетарної політики Національного банку на процентну політику банків (рис. 3).

Також важливим чинником під час формування цінової політики банківської установи є строки погашення позик. Високий рівень інфляції, економічна та політична нестабільність вимушують банки з обережністю вкладати кошти в середньострокові та довгострокові проекти. Ставка за кредити зі строком погашення від одного до п'яти років у середньому на 1,2–2,6% більша, ніж за короткостроковими позиками (рис. 4). Це є звичайною практикою як зарубіжних, так і вітчизняних фінансових установ для зменшення ризиковості операцій.

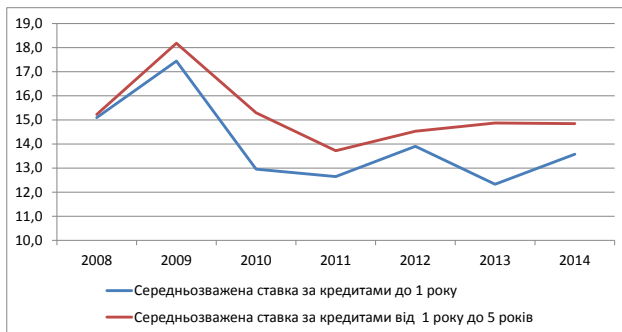

Рис. 4. Динаміка середньозважених відсоткових ставок за терміном погашення

Джерело: складено за даними [4]

Аналіз динаміки обсягу нових кредитів та депозитів надає можливість виявити основні проблеми та недоліки процентної політики банків на сучасному етапі функціонування банківської системи України. У результаті банкрутства низки крупних фінансових установ у вкладників виникла необхідність пошуку альтернативних способів збереження своїх коштів. Після значного відпливу заощаджень населення з депозитних рахунків банкам довелося використовувати всі можливі способи, щоб повернути довіру клієнтів, і перше, що вони зробили, – почали збільшувати відсоткову ставку за депозитами. З 2014 по 2015 р. обсяг нових депозитів дійсно збільшився з

1 811 339 млн. грн. до 2 572 899 млн. грн. (рис. 5), але, розглянувши структуру отриманих коштів стає зрозуміло, що обсяги депозитів збільшилися переважно за рахунок коштів нефінансових корпорацій (із 991 000 до 1 700 000 млн. грн.), а депозити домашніх господарств, навпаки, зменшилися ще на 2 295 млн. грн. (рис. 6).

Не краща ситуація і на ринку кредитів. Незважаючи на зниження середньої відсоткової ставки за позиками, кількість нових виданих кредитів у 2015 р. продовжує зменшуватися (1 405 млрд. грн. порівняно з 1 472 млрд. грн. у 2014 р.).

Результати проведеного аналізу свідчать про неефективне управління процентною політи-

кою банків в умовах кризових явищ та недовіру клієнтів до банківської системи в цілому.

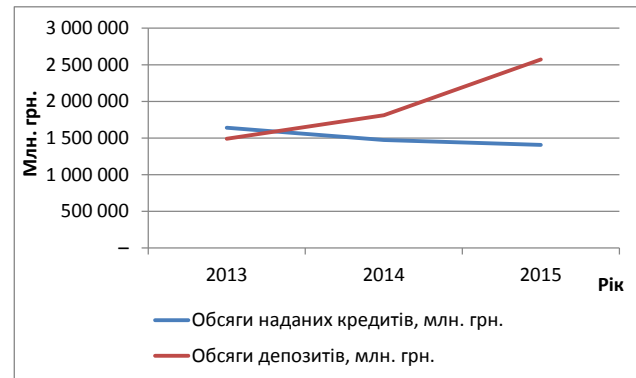

Рис. 5. Динаміка нових кредитів та депозитів

Джерело: складено за даними [4]

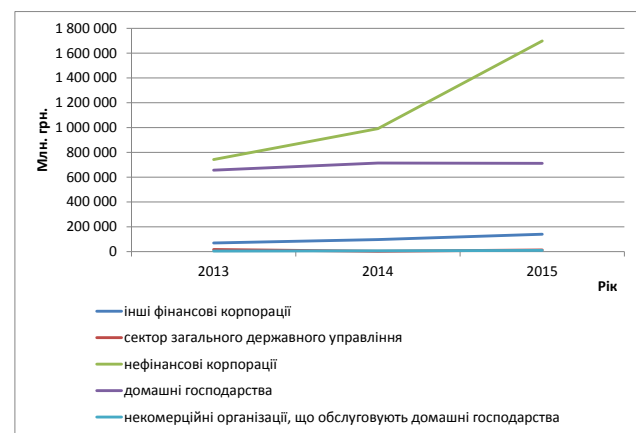

Рис. 6. Динаміка обсягу депозитів за секторами економіки

Джерело: складено за даними [4]

До основних недоліків процентної політики банків в Україні можна віднести ігнорування банком такого фактору, як інфляційні очікування під час формування відсоткових ставок за депозитами. Відсоток, який установлюється більшістю комерційних банків, не стимулює населення до зберігання грошових коштів, адже він не збільшує заощадження домогосподарств, а лише частково захищає їх від знецінення.

Також занадто високі ефективні ставки за кредитами не дають позичальникам змоги вчасно вносити платежі, що може призводити до проблемної заборгованості банків. Так, дуже часто комісійні відсотки та додаткові платежі перевищують суму чистих процентів у декілька разів.

Для покращення ефективності та рентабельності банківського сектору можна виділити такі способи вдосконалення процентної політики банків:

- індексація коштів населення по внесках у банках або введення плаваючої відсоткової ставки для захисту коштів вкладників від знецінення національної валюти;
- урахування зростання і диференціації доходів населення (заощадження малозабезпече-

них груп населення потребує особливої уваги до зменшення негативного впливу інфляції);

– дослідження стану реального сектору економіки під час формування кредитної політики.

Висновки. Процентна політика є невід’ємною складовою частиною управління банківською діяльністю. Вона забезпечує ефективну діяльність кредитної установи та сприяє досягненню банком його стратегічних цілей.

Процентна політика ґрунтується на таких принципах:

– процентні ставки за залученими коштами мають бути меншими, ніж за наданими кредитами;

– залежність рівня відсоткових ставок від облікової політики НБУ;

– залежність вартості позичкових коштів від строку надання та комерційного ризику.

Для вдосконалення процентної політики банків та підвищення її ефективності необхідні подальші дослідження щодо використання за-

рубіжного досвіду під час проведення процентної політики, розробка нових методів управління банком із використанням відсоткових ставок для збільшення прибутковості кожної фінансової установи окремо та банківського сектору в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Банківська справа / О.І. Лаврушин, І.Д. Мамонова, Н.І. Валенцева [та ін.] ; за ред. докт. екон. наук, проф. О.І. Лаврушина. – М. : КНОРУС, 2009. – 768 с.
2. Економічний аналіз діяльності комерційного банку / Л.Г. Батракова. – М. : Логос, 2000. – 368 с.
3. Остропольська Є.В. Роль та значення процентної політики банку в забезпеченні ефективного функціонування банківської сфери України / Є.В. Остропольська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/9_2015/43.pdf.
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.